

ПОЕМА ПРО БІЛУ СОРОЧКУ.

Ой у вирій журавлі летіли,
По над Відень ключем простягли ся,
Закликали журавля одного :
„Годі, годі на гнізді сидіти,
Ходи з нами у вирій летіти!“

То не в вирій журавлі летіли,
То збиралось славнеє лицарство.
То збиралось у похід далекий
На турецьку землю ген за море.
То король німецький молоденький
Закликає лицарів хрещених,
Сам провадить Німців, Таліянців,
Щоб турецьку гордість присмирити,
Загрібущу руку вкоротити.

Вже зібралось славнеє лицарство,
Наче хмара Відень обступило.
Тут спочинуть між хрещеним людом,
Поки рушать в Буду по Дунаю.
Спочивають, коники сїдлають,
Закликають лицарів із Відня :

„Годі, годі по дворах сидіти,
На турнірах копії ломати,
Величать в піснях красу жіночу,
В струни брязкать, мід-вино співати !

Нуте, нуте до сьвятого бою!
 Притремó ми роги Музулману,
 Проженемо Турка з Вифлєсму,
 І заблисне славний хрест Христовий
 На соборі у Єрусалимі,
 І здобудем скарби незлічені,
 Що нагарбав Турок по всім сьвіті“.

Жив у Відні лицар у ту пору
 Олександр, знатний і побожний,
 Мав він вірну жінку Юліяну,
 Жили любо, як голуби в парі.
 Аж одної ночі із півночі
 Прокидаєсь зо сну Олександр,
 Прокидаєсь, тяженько зітхає,
 Далі так говорить до дружини:

„Юліяно, вірная дружино,
 Незвичайний сон мені приснив ся:
 Мов лечу я в криницю безодну,
 Пориною в студеную воду,
 Пориною аж на дно глибоке.
 Там знахожу зерно золотєє,
 І воно на верх мене виносить.
 Тричі в ночі я зо сну будив ся,
 Тричі мені сон той самий снів ся.
 Видко горе він мені віщує,
 Видко чимсь ми Бога прогнівили.
 Слухай, люба, на що я наважив:
 Приберу ся я в сталеву зброю,
 Пристаю до славного лицарства,
 Пристаю до Генриха міцного,
 З ним піду я бисурмана бити.
 Як загину — Бог гріхи відпустить,
 А як буде славна нам побіда,
 То й на мене тая слава спаде.“

Ізлякалась вірна Юліяна,
 Сльози ронить, біле личко клонить
 І до мужа тєє слово мовить:

„Олександрє, господарю любий,
 Не ходи ти в той похід далекий!
 Серцем чую, щастя вам не буде.
 Не по правді король поступає,
 Султанови присягу ломає, —
 Ся неправда на вас всіх пометить ся.
 Як у тебе гріх є на сумління,
 Можеш дома Господу молити ся.“

Олександр їй на се говорить:
 „Люба жінко, не против ся тому!
 Серцем чую, що се божя воля;
 Що Бог судить, того не минути.
 Ти живи тут тихо у господі,
 Доглядай порядку в нашім домі,
 Від усього злого бережи ся,
 А за мене, люба, не жури ся.“

Юліяна тихо сльози ронить,
 Сльози ронить, голосно зітхає,
 Поки сон їй не склепив повіки.
 В сні їй ангел божий показав ся
 І промовив ось якеє слово:

„Юліяно, не против ся мужу,
 Та поший йому сорочку білу,
 Хай усе її на собі носить:
 Доки будеш ти для него вірна,
 Доти буде та сорочка біла.“

Юліяна супокійна стала,
 Приняла ся ту сорочку шити.
 А пошивши мужови приносить
 І словами любо промовляє:

„Олександрє, господарю милий,
 Їдь із Богом, де Бог тебе кличе!
 Я тут буду за тебе молити ся,
 Буду вірно тебе дожидати.“

А отсе тобі сорочка біла,
Щоб її носив ти у поході.
Поки буде ся сорочка біла,
Поти буду я для тебе вірна.“

Тихо, тихо Дунай хвилі котить
З міста Відня аж до міста Буди,
З міста Буди аж до Білгорода,
З Білгорода аж у Чорне море,
А за морем бисурман панує.
Як ті хвилі поплило лицарство
До схід сонця на зустрічу горю.
Із лицарством лицар Олександр
В ясній зброї на воронім коні.
Провожала його Юліяна
По Дунаї штири милі шляху,
Провожала, плачучи прощала.
І стояла довго на дорозі
На шпильочку кручі кам'яної,
Поки військо було видно в долі,
Поки зброї блискали до сонця,
Поки чути, як їх коні ржали,
Від копит їх земля стугоніла.
А як щезли в вечеровій тіни,
Юліяна до дому вернула,
Цілу нічку молила ся Богу,
Супокійно стала мужа ждати.

Ой рожево сонічко сходило,
Та запало за кроваву хмару.
То не сонце так рожево сходить,
То лицарські стяги з вітром бють ся.
А з переду король молоденький
Наче квітка помежи квітками,
Весь у зброї посеред лицарства.
Весь він радість, певність і надія,
В бій рушає, мало не сьпіває,
Рад на крилах за Босфор летіти,
Впасти градом на карки турецькі,
У Нікеї завтра ночувати.

Ой рожево сонічко сходило,
 Та запало за кроваву хмару.
 Пишно війська дійшли до Дунаю,
 Мов три ріки золотохвилясті;
 Пишно стали в Константинополі,
 На могуті човни посідали,
 А надія дула їм в вітрила,
 Тверда віра їх вела на беріг,
 Далі, далі в бисурманську землю.
 Та не те їх за Босфором ждало.
 Край Анкири в бисурманським краю
 Свій остатній табор таборили.
 Обступила їх турецька сила
 І закрила, наче сонце хмара.
 Гей, погиб там король молоденький,
 Полягло лицарство коло него.
 Хто не згинув на кровавім полі,
 Той кайдани двигав у неволі.

Олександр тож в полон попав ся.
 Хоч у бою він хоробро бив ся,
 Та не мав на своїм тілі рани.
 Тільки шаблю Турки пощербили,
 Ясний панцир на нім порубали,
 Збили шолом з голови на землю
 І без зброї вхопили в неволю.
 Не багато там взяли в неволю,
 Всіх заледво штириста й чотири.
 Всім їм руки назад повязали
 І погнали в путах до Нікеї.
 А за ними Турки з батогами,
 Перед ними аґи й баші люті,
 А на спісах голови лицарські.
 А передній ніс на вістріє вбиту
 Королівську голову кроваву —
 Султанови найлюбійші дари.

У Нікеї баші і візіри
 Бенкетують чотири неділі,

А на пятій бранців паювали.
 І дістав ся бранець Олександр
 Османови з міста Трапезунта.
 І погнав його Осман жорстокій
 У далеку, незвісну країну,
 У кайданах, але не самого,
 З ним ще вісім бранців християнських.
 І велів їх у ярма впрягати.
 Велів ними переліг орати.

Так минуло ціле боже літо:
 Олександр у ярмі хилив ся,
 Плуга тягав, важкі скиби краєв;
 Та сорочка все на ньому біла,
 Мов би тільки нині рано вбрана.
 Здивувались погоничі Турки,
 Османови тее диво кажуть.
 І велів він бранця відпрягати,
 Перед себе привести нехайно.
 Олександр Осману вклонив ся;
 Сей до него тее слово мовить:
 „Олександре, бранче-християнине,
 Що за диво: робиш ти все літо,
 Плуга тягнеш, тяжкі скиби краєш,
 Сам счорнів ти, мов земля сьвятая,
 А сорочка в тебе сніжно біла,
 Хоч її ти не скидав ні разу?“

Відмовляє бранець Олександр:
 „Ой Османе, є тут справді диво.
 Є у мене вірная дружина
 Юліяна в славнім місті Відні.
 Як в дорогу мене виряжала,
 То дала мені отсю сорочку
 І сказала: „Господарю милий,
 Ось тобі нова сорочка біла,
 Щоб її носив ти у поході.
 Поки буде ся сорочка біла,
 Поти буду я для тебе вірна.“

То Осман почувши теє диво,
 Кличе свото бега Галанбега
 І такі йому слова говорить :
 „Галанбеже, витязю мій вірний,
 Ізбирай ся в далеку дорогу
 Аж до міста Відня над Дунаєм.
 Допитай ся там до Юліяни,
 Що є жінка Олександра бранця.
 Не пожалуй золота ні срібла,
 Не пожалуй дорогих дарунків,
 А найпаче хитрої підмови,
 Щоб та жінка шлюб свій ізломала,
 Із тобою нічку ночувала.
 Коли мудро сєє діло справиш,
 Дам тобі я срібла, злота много,
 Ще й свого коня вороного.“

Галанбег не гаяв ся ні хвилі,
 Щоб сповнити Османову волю.
 Він до Відня живо прибуває,
 Шле післанця у двір Олександрів,
 Юліяну на розмову просить.
 Юліяна гостя к собі просить
 І до него словами говорить :
 „Ой ти гостю з далекого краю,
 Що за вісти маєш ти для мене,
 Що мене ти на розмову просиш?“

Відмовляє Галанбег на теє :
 „Чи се ти є панї Юліяна,
 Вірна жінка Олександра того,
 Що є бранцем у турецькім краю
 У Османа баші в Трапезунті
 І в ярмі там чорну землю оре?“

Защеміло в Юліяни серце,
 Закрутились у очицях сльози,
 Та здержала лютий біль у собі
 І спокійно бега запитала :

„А скажи по правді, гостю милий,
Чи той бранець здоров у неволі,
Чи там має хоч сорочку білу?“

Відмовляє Галанбег на тее:
„Не хорує муж твій у неволі
І сорочки не зміняв від року,
Та як сніг вона на ньому біла.
Ти-ж послухай, пані Юліяно,
Що тобі перекажучь від него:
Ізломай ти шлюбную присягу,
Перебудь зо мною сюю нічку,
То клену ся тобі Магометом,
Швидко вийде муж твій на свободу.
А не схочеш ти сего вчинити,
То загине муж твій у неволі,
Не побачиш ти його до віку.“

Защеміло в Юліяни серце,
Закрутились у очицях сльози;
Та здавила лютий біль у собі
І спокійно бегови сказала:
„Гостю любий, пережди сю днину,
Най сю справу добре обміркую.
Бо важке як камінь твоє слово,
Як полин гірке для серця мого.
Завтра рано дам тобі я знати,
Чого маєш ти від мене ждати.“

Юліяна цілу ніч не спала,
Сльози ронить, ревне Бога молить:
„Боже милий, дай мені пораду,
Що чинити, щоб не поблудити?
Сеж я в темнім борі заблудила:
Відси пропасть, а відти безодня.
Шлюб зломати — мужа слобонити?
Мужа втратить — зберегти присягу?“

Аж над раном добре нагадала,
Галанбегу карту написала:

„Гостю милий, не дай того Боже,
Щоб сповнила я твоє бажанє,
Осквернила мого мужа ложе
І зломилла те, що шлюбувала !
Як я вірно додержу присяги,
То сам Бог на мене ласкав буде,
Мого мужа виведе з неволі.
А як нині присягу зломаю,
То себе згублю і мужа свого“.

Се списала, зараз відіслала,
А сама щось иньше нагадала.
Роздобула все чернече вбранє,
Взяла свої гуслі чарівнії,
Серед ночі дім свій попрощала,
Геть із Відня рушила в дорогу.
А дві милі за містом у гаю,
Там стояла капличка малая.
Там зайшла раненько Юліяна,
Скинула жіночі пишні вбори,
Надягла чернечу довгу рясу ;
Обтяла жіночі пишні коси,
Почепила бороду старечу,
Через плечі гуслі повязала,
Свої вбори в землю закопала
І пішла на схід по над Дунаєм.

Вандрувала три дні без пригоди.
Стала третя нічка западати,
Що за гамір в городі зробив ся?
Сурми грають, ясні зброї сьвітять,
З під копита в коней іскри скачуть.
І юрбами люд біжить цікавий
На проїзжих Турків поглядіти.
Бучно їде Галанбег із Відня,
В коло него двацять яничарів,
А прислуги ще й у двох більше.
Заїжджають на ніч до господи,
Засідають до вечері живо.

Аж ось чути гуки на рундуці:
 Плачуть гуслі мов мала дитина,
 Не то плачуть, не то промовляють,
 То гудуть неначе пчїлка в маю,
 Розбивають тугу наче хмару,
 Піднімають веселість у серці.
 Встали Турки, кинули вечерю,
 Їм музика слух заповонила.

Галанбег ось на рундук виходить
 Поглядіти, хто так дивно грає.
 Коли бачить — черчик подорожній.
 То до него чемно він підходить
 І словами приязно говорить:
 „Будь здоровий, черче подорожній!
 А куди се Бог тебе провадить?“

Відмовляє черчик подорожній:
 „Будь здоровий, пане мій ласкавий!
 Я мандрую з далекого краю
 До сьвятого місця Палестини,
 До божого гробу на поклони“.

Врадував ся Галанбег немало
 І черцеви тее слово мовить:
 „Чесний отче, їдь ураз зо мною!
 Будеш ти нам у дорозі грати,
 Наші душі грою звеселяти,
 За се маєш три заплати в мене:
 Першу плату — коня верхового,
 Другу плату — страву у господі,
 Третю плату — захист у дорозі“.

Юліяна радо се приймила,
 З Галанбегом рушила в дорогу.

Вандрували чотири неділі,
 Аж прибули в Іконію місто.
 Тут говорить чернець подорожній:
 „Ой мій пане, беже Галанбеже,
 Ось тут наші шляхи розійшли ся:

Мені в право до божого гробу,
Тобі в ліво до Османа твого“.

Відмовляє Галанбег на тее :
„Чесний отче, вводи мою волю,
Їдь зо мною до Османа мого !
Звесели ти його душу грою —
Певне того не будеш жаліти“.

Не перечить черчик подорожній,
Їде з бегом до Османа паші.
Як до міста полем доїжджали,
То побачив черчик подорожній
Бідних бранців при роботі в ярмах,
А між ними й Олександра свого.
У ярмі він аж дугою гнеть ся,
Звисли руки від тяжкої муки,
Почорніло личенько румяне,
Лиш сорочка все на ньому біла,
Мов би тільки нині зрана вбрана.

Прибуває Галанбег у місто,
То Осман його до себе кличе
І з далека сьміхом зустрічає :
„Галанбеже, витязю мій вірний,
Знаєш тобі не дуже пощастило,
Не здобув у Відні ти побіди,
Срібла злота заслужить не здужав
Ані мого коня вороного !
Ще сорочка в Олександра біла,
Ні крихітки не забрукала ся“.

Відмовляє Галанбег по правді :
„Ой Османе, мій ласкавий пане !
Хоронив Аллах мене в дорозі,
Та я в Відні не здобув нічого.
А про те я не жалію ходу
Ані труду в далекій дорозі,
Ані кошту, що на ній потратив.
Бо побачив я велике диво —

Жінку бранця твого Олександра.
 Її вроду я хвалить не буду,
 Бо хто може вихвалити гідно
 Дня віщунку, золоту зірницю
 До схід сонця в пурпуровім блиску ?
 І хто може вихвалити гідно
 Веснянії пахощі чудові,
 Жайворонка металічні трелі,
 Тихий чар криниці лісової,
 Холод гаю, чи тишу півночі ?
 Та не так її чарує врода,
 Як той блиск невинности сніжної,
 Що ним постать вся її ясніє —
 Як той запах чистоти сьвятої,
 Що вбиває всяку думку грішну,
 Всякий порив низький в нашім серці,
 Не пускає й помислу брудного,
 Щоб хоч раз до неї доторкнув ся.
 Та найбільші в її оці чари,
 І видніє рівна, сільна воля,
 До добра незломна постанова.
 Вір мені, Османе, любий пане,
 Я-ж не є хлопчина головусий .
 І з жіноцтвом діла мав чимало !
 Та коли сю жінку я побачив,
 Око в око з нею зустрінув ся,
 А в душі мав сьвідомість погану,
 Що її повинен підмовляти
 На негідне, на ганебне діло —
 То такий я стид почув у серці,
 Мов на матір руку піднімаю“.

Усьміхнувся Осман на тую мову.
 „Ой мій друже, беже Галанбеже,
 Справді диво мусіло там стать ся,
 Що тебе поетом зробило !
 Та се що за чоловік з тобою ?“

„Ой Османе, мій ласкавий пане,
 Се є чесний черчик подорожній,

Що мандрує до божого гробу.
 Він музика, пане, пречудовий,
 Всю дорогу веселив нам душу,
 Розгоняв своєю грою тугу.
 То я, пане, взяв його з собою,
 Щоб і ти знав солодощі тії,
 Щоб пізнав ти його тонів чари“.

І велїв Осман черцєви грати.
 Полили ся чародїйні тони,
 Полонили серце у Османа.
 І не міг від них він відірвась ся :
 День би слухав і цілую нічку,
 Пив би їх, мов спраглий зимну воду.

Так минули чотири недїлі.
 Промовляє черчик подорожній :
 „Ой Османе, мій ласкавий пане,
 Час менї вже тобі поклонить ся,
 У дорогу дальшую збирають ся,
 У дорогу до божого гробу“.

Відмовляє тут Осман черцєви :
 „Жаль менї з тобою розставать ся,
 Та не можна ї силою держати.
 А за те, що своїх тонів чаром
 Чарував ти моє серце доси,
 Розгоняв мою тоску так часто,
 Веселив мене в тяжких годинах,
 Я даю тобі багаті дари :
 Срібло, золото, дорогу одежу,
 Вороного коня верхового
 І сторожу ще для супроводу“.

Відмовляє черчик подорожній :
 „Ой Османе, мій ласкавий пане,
 Не даруй менї ти срібла, золота,
 Бо я Богу шлюбував на бідність.
 Не для мене дорога одежа —
 Буде з мене сеї рясини досить.

Не прийму я й коня верхового,
 Бо я Богу шлюбавав ся пішки
 До сьвятого гробу мандрувати.
 І не шли сторожі ти зо мною —
 Бог моя сторожа найпевнійша,
 Другий сторож — порожня кишень,
 А ще третій — гуслі ті співучі.
 Та коли твоя велика ласка
 Чим слугу свого вдарувати,
 То даруй мені одного бранця
 З тих, що там за містом в плузі орють.
 Тай ще дай нам лист на обезпеку,
 Підпиши імя своє на ньому
 І привісь султанській печаті,
 Щоб нас Турки вільно пропустили,
 Кривим оком на нас не гляділи“.

Полюбились ті слова черцєві,
 Полюбились Османови дуже.
 Зараз каже дрібно лист писати,
 Злоті букви по рожевім полю,
 Шнур шовковий крізь папір продіти
 І печать велику прикріпити,
 А потому Галанбега кличе:
 „Ой мій друже, беже Галанбеже,
 Йди на поле з тим черцем у парі,
 Дай йому там бранця до вибору:
 Кого хоче, той його най буде?“

І подав ся Галанбег у поле
 Там, де в ярмах бідні бранці ходять.
 І говорить Галанбег черцєви:
 „Чесний отче, ось тобі ті бранці,
 Кого хочеш, щоб тобі пустити?“

Відмовляє тут чернець розумно:
 „Ой мій пане, беже Галанбеже,
 Не мов тут діло вибирати;
 Кого хочеш, сам пусти зо мною!“

І говорить Галанбег черцєви :
 „Відпущу з тобою Олександра,
 Того бранця у сорочці білій.
 Не для него се зроблю, їй Богу,
 А для жінки його Юліяни“.

Познімали з Олександра шлії,
 Розкували з рук і з ніг кайдани,
 І подав ся він з черцем в дорогу
 В Палестину до божого гробу.
 Як при божім гробі помолились
 І сьвятому місцю поклонились,
 Подали ся до рідного краю.
 А як вже до Відня наближались,
 Мали в город ще дві милі шляху,
 Та засїли разом спочивати
 При каплиці в зеленій діброві.

„Олександре — так чернець говорить —
 Друже любий, треба нам розстать ся,
 Бо тут наші шляхи розійшли ся.
 Ти на ліво в Відень подаси ся,
 Я на право в монастир свій мушу“.

Гей заплакав Олександр ревно
 І черцєви в ноги поклонив ся.
 „Чесний отче, вічне вам спасибі,
 Що мене з ярма ви слобонили!
 Жити буду чи вмирати буду,
 А до віку ваш невольник буду,
 Все що маю, нехай ваше буде“.

Усьміхнув ся черчик подорожній.
 „Не обіцєю, Олександре брате,
 Більше того, ніж можеш здержати.
 Адже в тебе є сімя лицарська,
 Є дружина вірна, молодая!“

Відмовляє Олександр гірко :
 „Чесний отче, жаль мені на неї,

Що почувши про мою неволю,
 Не подбала мене слобонити.
 Не хочú я більше жити з нею !
 В монастир у черці пострижу ся,
 Щоб тобі по Бозі бути слугою“.

Усміхнув ся черчик подорожній,
 Олександра він бере за слово :
 „Олександре, брате мій коханий !
 Коли се твоє лицарське слово
 І твердая, чесна постанова —
 Присягни ся тут в отсій каплиці,
 Підпиши ся тут на сїм панері,
 Що на ньому є печать турецька :
 Підпиши ся, що моїм слугою
 Хочеш бути, доки будеш жити“.

Олександр пристає на те,
 У каплиці щиро присягає,
 На турецькій карті запис пише,
 А списавши віддає черцеви.

Тут оба сердечно попрощались,
 Своїм шляхом кожний подали ся :
 Олександр на битий гостинець,
 Що до Відня по під гори вєть ся,
 А чернець у гаю заховав ся.
 За хвилину в каплицю вернув ся :
 Зняв із себе весь убір чернечий,
 Видобув свої жіночі вбори,
 Вмив лице криничною водою —
 І не стало тут черця старого,
 Появилась Юліяна краля.
 То прибравшись у жіночі вбори,
 Помолившись у каплиці щиро,
 Вона живо простими стежками
 У свій двір у Відень поспішила.

Там її свекруха зустрічає,
 Олександра старенькая мати,

Зустрічає і словами лає:
 „Ей красуне, жінко віроломна,
 Де се ти так довго пропадала?
 Нема в тебе Бога ні сумління,
 Що таємно дім свій полишила,
 Ціле літо без вісти блукала,
 Певно любка иньшого шукала“.

Відмовляє втішно Юліяна:
 „Мамко люба, не турбуй ся мною!
 Вже я знаю, як себе правдати.
 Та послухай, що є в нас нового!
 Маю звістку певну через люде,
 Що сьогодні верне Олександр,
 Любий муж мій, а твій син коханий,
 Із неволі з турецького краю“.

Та свекруха гнівно відмовляє:
 „Волів би він там і пропадати,
 Ніж тут має на таке вертати!
 Не на радість він тобі явить ся
 І не радість він собі застане“.

Та ось чути гомін вулицями,
 Здвиг народа валом напливає,
 Олександрів палац обступає.
 І лунають крики по під небо:
 „Олександр повернув з неволі!“

Вибігають його зустрічати
 Юліяна і старая мати.
 Юліяна з ним витать ся хоче,
 Як подоба шлюбній жінці з мужем,
 Та свекруха її відпихає
 І словами гнівно промовляє:
 „Стій, негідна жінко, віроломна!
 Не посьмій до него доторкнись!
 Нема в тебе Бога ні сумління.
 Ти безстыдно шлюб сьвятий зломала,

Ціле літо з дому пропадала,
Десь за иньшим любасом ходила“.

Затремтіла, зблідла Юліяна,
До свекрухи жалісно говорить :
„Най вам, мамко, Бог не памятає,
Що мене ви так позневажали
Перед домом, перед всім народом !
Олександре, любеє подружє,
Не хочу витати ся з тобою,
Не промовлю словечка до тебе
І не з'їм з тобою ложки страви,
Поки суд нас не розсудить правий.
Видай завтра пишную гостину,
Запроси всіх кривних і знайомих :
Перед ними я до ока стану
І поставлю своїх свідків вірних,
А тоді вже най мене всі судять“.

Се сказала, сльози повтирала
І сховалась у свої покої.
Олександр мамі докоряє :
„Мамо, мамо, що ви наробили
Любій стиду, а мені турботи !
Юліяна чесна жінка, мамо,
Я на се найліпший доказ маю.
Ще як з дому у похід ішов я,
То дала мені сорочку білу,
А при тому її слова сказала :
„Доки буде ся сорочка біла,
Доти, любий, буду тобі вірна“.
І я мав на собі сю сорочку
Рік, матусю, і ще й три неділі,
І погляньте, вона й доси біла“.

Стара мати гнівом запалала,
В Олександра вирвала сорочку,
І говорить : „Чари, синку, чари !
Ти не вір їм, правди добивай ся !

Ось пожди лиш, я сорочку тую
В церкві зложу на сьвятім престолі,
Хай лежить там усю ніч до рана —
Оттоді напевно щезнуть чари
І побачиш, що то з неї буде“.

Не перечить Олександр мамі,
Бо в самого серце повне жалю,
Повне жалю й темної зневіри.
Бач, дружина, хоч як була щира,
А за него в ярмі не подбала,
Ще й все літо з дому пропадала!

Ніч минула, рано засвітало,
Ба, вже сонце в гору підняло ся —
В Юліяни у покоях тихо.
Вже зібрались в Олександра в домі
Пишні гості, графи та барони,
Вся родина, други і знайомі.
Олександра щиро всі витають,
Про далекі сторони питають —
Та не має радості в сьвітлиці
І на серці в кожного мов камінь.

Час уже би суд розпочинати,
Та не має пані Юліяни,
Не виходить із своїх покоїв.
Та ось входить Олександра мати
Вся блідая, лиш блищать ся очі,
А в руках держить брудну сорочку.
Ту сорочку в гору піднімає,
І до сина стиха промовляє:
„Бачиш, сину, що знайшла я нині!
Щезли чари на сьвятім престолі,
Ось що стало з білої сорочки!“

Затремтіло в Олександра тіло,
А за серце мов кліщами стисло.
„Горе — зойкнув — горе мені мамо!

Не на радість я вернув з неволі!
 Та що діять! Що робити буду!
 Краще правду раз переболіти,
 Як неправду в пазусі ховати.
 Бо неправда, як гадюка люта,
 Розвинеться, в саме серце, впеться!“

І велить покликать Юліяну.
 Та даремно до її покоїв
 Стука мати, стукають і слуги —
 У покоях тихо наче в гробі.

Аж ось чути — на рундуці грає:
 Плачуть гуслі, як мала дитина,
 Не то плачуть, не то промовляють,
 Кожним тоном за серце хапають.
 Стрепенувся нагло Олександр
 І до гостей сквапно промовляє:
 „Гості любі, свояки кохані,
 Підождіте хвиличку на мене!
 Бо я добре сю музику знаю,
 Бо се грає той чернець побожний,
 Що мене він вивів із неволі.
 То хочу я його запросити,
 В своїм домі чесно вчасувати“.

Олександр на рундук виходить,
 І черцєви кланяєть ся в ноги,
 Його руки горячо цілує
 І слізми гіркими обливає.
 І черця він просить до сьвітлиці,
 Садовить на почесному місці,
 Сам покірно за ним становить ся,
 Щоб черцєви як слуга служити.

То чернець по гостях поглядає,
 Олександр тєє слово мовить:
 „Олександрє, господарю милий,
 Чесних гостей в твоїм домі много,

Але деж твоя дружина вірна?
 Чом вона між гістьми не ясніє,
 Чом не служить гостям, як звичайно ?“

Олександр сльози утирає
 І до мами стиха промовляє :
 „Кажіть, мамо, замки розбивати,
 Приведіте Юліяну конче !“

Поспішає стара мати живо,
 Каже слугам замки розбивати.
 Ще живійше до гостей вернула
 І говорить голосно до сина :
 „Дармо, сину, замки розбивати !
 Всі покої я перешукала,
 Та не має в жаднім Юліяни.
 Видно знала, чим та пахне справа
 І ще нічу на втеки вдала ся !“

Жах пішов холодний по всім зборі.
 Затремтіли лицарі старії,
 Всіх за серце мов кліщами стисло.
 Ганьба, ганьба, ганьба Юліяні !
 Сама вчора суду зажадала,
 Та не сьміла суду дожидати.

Олександр мов прибитий гнеть ся.
 Тут чернець побожний виступає,
 Супокійно з пазухи виймає
 Той рожевий лист пергаментовий,
 Що на ньому підпис був Османів
 І вчорашній запис Олександрів.
 На столі той лист він розвертає
 І говорить ось яке слово :
 „Олександр, господарю любий,
 Чи се той є лист пергаментовий,
 Що тебе ним випустив з неволі
 Осман баша в місті Трапезунті ?“

„Чесний отче, се той лист рожевий,
І тобі за него вічна дяка!“

„Олександрє, ще скажи при свідках,
Чи се твій є запис на тім листі,
Що шлюбувєш ти мені служити
Невідступно, доки будеш жити?“

„Чесний отче, справді се мій запис —
Власноручний підпис мій на ньому“.

„Олександрє, ще скажи при свідках,
Чи стоїш ти твердо ще в тім слові,
Чи бажаєш може вільним бути?“

„Чесний отче, що мені та воля,
Як не стало раптом серця мого,
Як не стало вірної дружини!
Ой, розбила моє серце скрута,
Погасила сонічко роспука,
Ізрадила мене Юліяна,
Ізрадила й кинула самого!
Не хочú я тут ні хвилі жити,
Йду тобі я в монастир служити“.

„Олександрє, добре нагадай ся,
Щоб не було каяття за пізно!
Твоя жінка слова не сказала,
Як же можеш заочно судити?
Чи се вже таке є певне діло,
Що втекла вона злякавшись суду?
Може свідків лиш пішла шукати!
І чи се вже незрушима правда,
Що зломала шлюбную присягу?“

Відмовляє Олександр гнівно:
„Чесний отче, маю доказ, маю!
Бач, моя сорочка почорніла!“

Відмовляє тут чернець суворо:
„Чи се певно та сама сорочка?“

І чи сам ти не згрішив душею
І вона за гріх твій почорніла ?“

Заіскрилися в Олександра очі
І за серце вхопила досада
І він скрикнув: „Годі, отче, годі !
Щезла віра й жаль із серця мого !
Вбий же, Боже, ту невірну жінку,
Най до віку втіхи не зазнає,
Най до смерти не знайде спокою,
Най змиєю жре її розпука
За ту ганьбу, що мені зробила !“

Застогнав тут черчик подорожній,
Застогнав тут мов від злої рани,
Руки зносить, поглядом благає :
„Стій, нещасний, угамуй ту мову !
Сам себе ти нею побиваєш !
Сам не знаєш, бідний, що говориш,
Сам не знаєш, до кого говориш !
Придиви ся ти мені близенько,
Прислухай ся до голосу мого !
Та не вже мовчить у тебе серце ?
Не вже так воно закаменіло,
Що мене пізнати воно не може ?
Олександр, друже мій єдиний !“

Тес мовить, бороду зриває,
Відкидає геть каптур чернечий,
Відкриває свої білі груди,
Олександр кидаєсь в обійми.

Олександр слова не говорить,
Лиш з очей горячі сльози ронить,
До грудей подружє любе тисне,
Та їй в очі глянути не сьміє,
Сльози ронить, тяженько зітхає,
Далі тес слово промовляє :

„Горе, горе ! Знать тяжка неволя
Мої очі сильно засліпила,

Мої уха сильно заглушила,
Моє серце в камінь застудила,
Що тебе я не пізнав від разу,
Юліяно, жінко моя мила !“

Тес мовить і голову клонить, -
Юліяни ноги він цілує,
А з ним разом його стара мати.
А всі гості, графи та барони
Юліяну величати стали.
І пішла по сьвітї її слава,
І не згине, доки сьвіта стане,
Доки в сьвітї є ще добрі люде,
Доки пісня серце їх чарує.

Ось вам пісня, ось і величанє :
Нема цьвіту кращого на сьвітї,
Як жіноче вірнеє коханє.

